

РЕЦЕНЗІЇ. БІБЛІОГРАФІЯ

ДЕГТЯРЬОВ С.І.

Пархоменко В.А. У войны забытое лицо... Малоизвестные страницы Первой мировой / В.А.Пархоменко. - Николаев: ННУ им. В.А.Сухомлинского, 2011. - 180 с.

Наприкінці 2011 р. побачило світ науково-популярне видання, присвячене маловідомим сторінкам Першої світової війни “*У войны забытое лицо... Малоизвестные страницы Первой мировой*” (Николаев: ННУ им. В.А.Сухомлинского, 2011. - 180 с.). Автор цієї роботи, - дослідник з м.Миколаїв, кандидат історичних наук В.А.Пархоменко, - фактично здійснив спробу привернути увагу і професійних істориків, і взагалі широкої громадськості до проблеми Першої світової війни. Як слушно зауважив автор, ця війна залишається для нас “*невідомою*” більшою мірою, ніж інші воєнні конфлікти.

Як це не дивно, але залишити пам'ять про Першу світову війну найкраще вдалося її сучасникам. Причому саме тим з них, хто намагався зробити це ще до закінчення військових подій. У радянський період ця війна була фактично забута (навіть її учасники не отримували пільг, що надавалися, наприклад, ветеранам війни 1941-1945 рр.). Практично не робилися спроби дослідити цю трагічну сторінку історії науковцями; вкрай бідними були музейні експозиції, присвячені війні тощо.

Зараз ми маємо можливість нагадати сучасному поколінню про героїчні і водночас трагічні (особливо для українського народу) події Першої світової війни. Дана тематика є також надзвичайно перспективною і актуальною для розробки її фахівцями-істориками. Причому причиною цього є не лише недостатній рівень дослідженості проблем Першої світової війни, але й важливе значення теми для українського суспільства. Вивчення окреслених питань повинно вплинути на розуміння причин військового і політичного розколу українства під час протистояння у цій війні Російської імперії та Австро-Угорщини з метою недопущення подібного у майбутньому, враховуючи складні і суперечливі політичні процеси на сучасному етапі історії України.

Автор рецензованого видання, на нашу думку, підійшов до проблеми вивчення подій Першої світової війни з правильного боку, здійснивши спробу висвітлити деякі сторінки окресленого періоду саме у науково-популярному (підкреслення наше - С.Д.) форматі. Оскільки дуже важливим є привернути увагу до даної теми спочатку широкої громадськості, що у майбутньому дасть змогу більш різнобічно досліджувати проблему Першої світової війни, максимально уникаючи суб'єктивних суджень і оцінок.

Книга В.А.Пархоменка складається зі вступу, шести розділів, післямови та списку використаних джерел і літератури. Окрім того, рецензоване видання багато ілюстроване - здебільшого це світлина, де можна побачити обличчя учасників Першої світової війни, фотокопії документів тощо.

Фактично основну увагу автор у своїй роботі приділив темі “*особистого подвигу*” учасників війни та деяким моральним аспектам воєнного часу. Так, у першому розділі - “*Женщины-воины*” (с.14-38), він описав бажання багатьох жінок своєю безпосередньою участю у бойових діях наблизити перемогу над ворогом. Автор навів велику кількість конкретних прикладів, коли таке бажання втілювалося у життя, незважаючи на заборону жінкам служити у війську. Більше того, цей т.зв. “*жіночий рух*” до армії якщо й не був масовим, та все ж подібних випадків було доволі багато.

Другий розділ - “*Подвиг сестер милосердия*” (с.39-57), також присвячений участі жінок у подіях Першої світової війни, але вже у ролі медичних працівників, завдяки самовідданій праці яких були врятовані життя багатьох солдатів і офіцерів російської армії.

Наступний розділ - “Юные добровольцы” (с.58-82), присвячений, за словами самого В.А.Пархоменка, абсолютно протиприродному явищу - участі у війні дітей. Діти допомагали дорослим доглядати за пораненими, організовували у своїх школах лазарети, збирали кошти на допомогу фронтовикам, були розвідниками і брали безпосередню участь у бойових діях. Багато хто з цих юних героїв були відзначені бойовими нагородами, а дехто загинув.

У четвертому розділі - “По материалам Чрезвычайной следственной комиссии (1915-1916 гг.)” (с.83-114), йдеться про роботу вищевказаної установи, створеної 29 січня 1915 р. у Державній Думі і очоленої сенатором Кривцовим. Ця комісія повинна була вести облік правопорушень та збитків, нанесених арміями, що воювали проти Російської імперії. Вже у 1916 р. комісією були видані два томи документальних свідчень про жорстокості австро-угорських військ. Деяку інформацію про це наводить і автор рецензованої книги. Він вказує на маловідомі факти використання хімічної зброї на фронтах, жорстокого поводження з мирним населенням і військовополоненими тощо. Поза увагою автора залишилися приклади незаконних дій з боку військових російської армії, але це пояснюється тим, що він вивчав лише матеріали Надзвичайної слідчої комісії.

Останні два розділи - п'ятий “Общественная жизнь Николаева в годы Первой мировой войны” (с.115-154) та шостий “Николаевцы на фронтах Первой мировой войны” (с.155-171), були тематично прив'язані автором до його “малої” батьківщини. У п'ятому розділі В.А.Пархоменко досить яскраво описав атмосферу, що панувала на Миколаївщині у роки Першої світової війни: настрої місцевих жителів; важкі будні робітників підприємств, що забезпечували потреби армії; намагання населення допомогти російському війську продовольством, коштами, одягом тощо. Приділена увага й такому поширеному у роки війни явищу, як біженці з прифронтових регіонів. У Миколаєві навіть був створений Комітет допомоги біженцям. В останньому, шостому розділі автор подав інформацію про багатьох своїх земляків, які брали участь у подіях Першої світової війни, подаючи приклади мужності.

В цілому В.А.Пархоменком була окреслена ціла низка проблемних питань періоду Першої світової війни військового, соціально-економічного, політичного характеру. Ним було описано велику кількість випадків прояву справжнього героїзму та мужності у боротьбі народу проти спільного ворога. І героями виявлялися не лише воїни-чоловіки, але й тисячі жінок, і навіть, дітей. Подібні позитивні приклади повинні сприяти відродженню пам'яті про події Першої світової війни, у першу чергу, у пересічних громадян і, безперечно, матимуть важливий виховний ефект для молодого покоління. Порушене було і питання створення та особливостей функціонування у роки війни різноманітних громадських організацій.

Хоча автор спеціальної уваги не приділяв, але з його роботи стає помітним вплив війни на певне нівелювання психологічних кордонів між представниками різних соціальних груп. Так, В.А.Пархоменко наводить приклади, коли брали зброю і йшли у бій як прості солдати чи сестри милосердя вихідці із селянських, міщанських родин, сімей великих заводчиків і навіть носії дворянських титулів.

До недоліків рецензованого видання можна віднести його перенасиченість однотипними описовими фактами, що своєю масою суттєво не впливають на авторські висновки. Але з іншого боку, саме цей фактаж, скоріше за все, буде цікавий для пересічного читача, який і сприйме дане видання саме як популярне. Також автором був використаний досить великий масив джерел (архівних і опублікованих) та літератури, але при цьому по тексті відсутні посилання. Та, враховуючи, що дана книга була запланована В.А.Пархоменком як науково-популярне видання, можна вважати її цілком вдалою і сподіватися, що вона зробить свій внесок у підвищення інтересу до вивчення проблем Першої світової війни.